GÖRA SKILLNAD.

– en lärarhandledning

BONNIER
CARLSEN

Lärarhandledning till GÖRA SKILLNAD.

"Varje plats är en plats från vilken du kan förändra helheten."
- Monica Sharma

"Tvivla aldrig på att en liten grupp engagerade medborgare kan förändra världen. Det är det enda som någonsin gjort det."
- Margaret Mead

Introduktion

Vi vet mer om vad som pågår i världen än någonsin förut. Händelser blir nyheter medan de pågår och dyker blixtsnabbt upp i våra mobiler med grafiska bilder. Kanske ligger vi vakna om nätterna och spelar upp det vi sett i huvudet. Vi tänker på plasten i havet och drönarna som cirklar över en krigstrött stad och undrar hur det kan vara möjligt. Vi känner oss oändligt små och hjälplösa.

När nyheter om krig och konflikt blir vardag är det lätt att tvivla på den egna förmågan att förändra. Enligt Ungdomsbarometerns senaste mätning upplever bara 23% av alla unga att de har möjlighet att påverka samhället, samtidigt växer oron för att det egna ordet inte ska tas på allvar. Alla människor behövs för att skapa ett samhälle men långt ifrån alla känner sig inräknade. Hur ska man förstå att den egna rösten betyder något om ingen har gett ens röst betydelse? Och vad gör man om det man säger ändå inte tycks spela någon roll?

Demokratin har sina spelregler, men det som utvecklar den är en pluralitet av perspektiv och tonlägen. Att fredligt krocka och skava, det som statsvetaren Chantal Mouffe kallar agonism, får oss att växa tillsammans i ansvar.

I antologin *Göra skillnad* riktar sig ett antal skribenter till unga med tankar om hur engagemang kan se ut. Texterna kan fungera som inspiration och motivation samtidigt som de synliggör att engagemang inte bara är en sak, utan kan se ut på många olika sätt.

Men trots att engagemang är mångfacetterat så vittnar texterna om en gemensam sak: demokrati är något vi gör tillsammans. Samtidigt vet vi att ensamhet och psykisk ohälsa ökar pandemiskt i Sverige, inte minst bland unga. Det är svårt att känna att den egna rösten har betydelse om vi samtidigt upplever oss isolerade och otillräckliga. Därför blir skolan en särskilt viktig plats för att kunna öva sig i empati, lyssna och våga byta perspektiv. Att få mötas i samtal och reflektion har kanske aldrig varit viktigare. Diplomaten Hans Blix sa att fredsarbete börjar runt köksbordet. Eller i klassrummet kan man tillägga.

I den här lärarhandledningen visar vi hur texterna i *Göra skillnad* kan användas som utgångspunkt för att diskutera demokratins förutsättningar och möjligheter, och koppla dem till elevens egna erfarenheter och unika röst.

Pedagogisk förankring och styrdokument

Demokratiuppdraget är skolans viktigaste uppdrag och det är alla lärares gemensamma ansvar att det genomsyrar undervisningen. Genom undervisningen ska eleverna få möjlighet att utveckla förmågan att uttrycka sina åsikter, lyssna på andras perspektiv och delta i respektfulla samtal. I skolans vardag tränas dagligen demokratiska värden genom delaktighet och inflytande i både undervisning och sociala sammanhang. Lärare har en central roll i att skapa en inkluderande lärmiljö där alla elever känner sig hörda, respekterade och bekräftade.

De pedagogiska övningarna i det här materialet är väl förankrade i gymnasieskolans läroplan, som bland annat säger att:

Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna, för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på och för lagar och andra föreskrifter som gäller i samhället .

Vidare uttrycker läroplanen att:

- Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.

Gymnasiet

I flera ämnen finns stöd för frågorna som tas upp i materialet, särskilt för lärare som undervisar i Samhällskunskap nivå 1– nivå 3, Svenska nivå 1– nivå 3 samt Religionskunskap nivå 1– nivå 2. Dessutom kan övningarna användas av lärare i andra skolsammanhang som till exempel under mentorstiden.

Europarådet

I Europarådets material ”Undervisa om kontroversiella frågor” står följande: ”En viktig lärarkompetens är att utveckla elevernas diskussionsförmåga, särskilt i känsliga och kontroversiella frågor.” Det är alltså viktigt att du är informerad och känner dig redo att hantera kontroversiella frågor så att eleverna utvecklar

- förmågan till kritiskt tänkande
- empatisk förmåga
- förståelse för andras erfarenheter
- förståelse för andras situation.

Agenda 2030 ger ytterligare stöd

2015 kom världens länder överens om 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen sammanfattas i Agenda 2030 och är de mest ambitiösa målen för hållbar utveckling som FN:s generalförsamling har antagit.

De globala målen för hållbar utveckling ger också ett tydligt uppdrag att arbeta med demokratifrågor i skolan. För dig som lärare finns ett specifikt uppdrag i de Globala målen, genom delmål 4.7, som handlar om att alla studerande ska få de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja hållbar utveckling.

Det kan ske genom utbildning om bland annat hållbar utveckling och hållbara livsstilar, mänskliga rättigheter, jämställdhet, främjande av en kultur av fred, icke-våld och globalt medborgarskap samt värdesättande av kulturell mångfald och kulturens bidrag till hållbar utveckling.

Den europeiska deklarationen om global utbildning fram till 2050

Innehållet kring demokrati och delaktighet i det här materialet tangerar också det som den så kallade Dublindeklarationen om global utbildning lyfter fram:

> «Global utbildning gör det möjligt för människor att kritiskt reflektera över världen och sin plats i den; att öppna sina ögon, hjärtan och sinnen för realiteter i världen på lokal och global nivå. Det ger människor möjlighet att förstå, föreställa sig, hoppas och agera för att åstadkomma en värld av social- och klimaträttvisa, fred, solidaritet, jämlikhet och jämställdhet, planetär hållbarhet och internationell förståelse. Det innebär respekt för mänskliga rättigheter och mångfald, inkludering och ett anständigt liv för alla, nu och i framtiden»

Så använder du handledningen

- Välj en eller flera övningar utifrån den text och det tema klassen arbetar med
- Låt eleverna först tänka eller skriva individuellt och därefter samtala i mindre grupper eller helklass
- Det går att arbeta med hela övningen eller välja enstaka frågor under rubrikerna **Demokratidilemma**, **Diskutera vidare** och **Fördjupning**

Att tänka på inför samtalen

- ◊ Elever ska kunna resonera utifrån fiktiva exempel och behöver inte dela egna erfarenheter
- ◊ Skilj mellan att undersöka en ståndpunkt och att själv stå bakom den
- ◊ Undvik att en elev förväntas representera en hel grupp eller tala utifrån personlig erfarenhet
- ◊ Anpassa samtalsform och frågor efter elevgruppens förutsättningar

Pedagogiska övningar med utgångspunkt i boken "Göra skillnad"

Övning 1: "Bättre kan ni"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Bättre kan ni" av Silvia Kakembo.

"I mitt tycke finns det inget finare än människor som går samman för att göra något för sig själva eller för andra. Vissa gör det för att det är kul, andra av ren och skär nödvändighet."

2. **Demokratidilemma**

"Punkbandet"

Du är med i en förening där lokala band kan samlas och spela musik ihop. Nu får ni veta att föreningen ska läggas ner och att ni blir av med lokalen. Faktum är att många föreningar i din stad ska läggas ner av politiska och ekonomiska skäl. Det går inte längre att få statliga bidrag för den här typen av verksamhet.

Du bestämmer dig för att protestera mot detta och försöka rädda lokalen. Vilka argument använder du för att motivera varför föreningar är viktiga i ett samhälle?

3. **Diskutera mera!**

◊ Vilka föreningar känner du till i din närhet? Det kan handla om idrott, religion, musik, teknik, kultur, matlagning, skapande med mera. Ge så många exempel som du kan!

◊ Vilken roll tror du föreningar har för ett land?

Vilka erfarenheter har du av grupper som du själv har ingått i eller sett andra ingå i? Vad har de betytt för dig, dina vänner eller din familj? Finns det något du hade velat pröva och utveckla? Vad kan ett engagemang i en grupp som till exempel en förening leda till för en person eller ett samhälle?

Övning 2: "Att rösta som ohörd"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Att rösta som ohörd" av Melody Farshin.

"Skippar du som minoritet att rösta i ett majoritetsstyrt samhälle? Det vore att göra dig själv en stor otjänst."

2. **Demokratidilemma**

"Omröstningen"

Det har blivit dags för din klass att rösta på vilken låt ni ska springa ut till på studenten. Två förslag står uppskrivna på tavlan: "Highway to hell" av AC/DC och Håkan Hellströms "Din tid kommer". En majoritet av klassen vill ha "Highway to hell", samma låt som en tredjeklass sprang ut till förra året. En i klassen ger upp och tycker att det är helt meningslöst att rösta när man redan vet vilka som kommer vinna.

3. **Diskutera mera!**

◊ Vilka minoritetsgrupper i Sverige känner du till?
◊ Vilka finns i din närhet där du bor?
◊ Hur tycker du att en demokrati ska skydda sina minoritetsgrupper?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

I vilka sammanhang är du själv en minoritet? Hur känns det? Vad är det för skillnad på ditt agerande när du är i minoritet eller i majoritet? Hur vill du bli bemött som minoritet? Vilket ansvar har du för minoriteter? Vad kan det få för konsekvenser om majoriteten alltid bestämmer och får sin vilja igenom?

Övning 3: "Börja"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Börja" av Tim Rangström och Charles Faro.

"I dag talar många medier sällan direkt till unga personer. Ofta talar man om ungdomar, snarare än med dem. Samtidigt har unga egna perspektiv, idéer och en kultur som förtjänar att tas på allvar."

2. **Demokratidilemma**

"Födelsedagskalaset"

Idag är det ditt 17- årskalas. Släkten är samlad runt bordet och prinsesstårtan ska just skäras upp. Det är snart dags för riksdagsval i Sverige och i skolan har ni fått information om alla partiers viktigaste frågor. Du är engagerad och har många idéer om hur ett samhälle kan förbättras. Du berättar om en av dina tankar som handlar om att satsningar på sport för ungdomar kan minska kriminalitet. Din farfar som närmar sig 90 år håller inte med. Han fnyser och säger att det är slöseri med skattemedel. Det är tur att du inte får rösta än, säger farfar.

Är det rimligt att äldres röst får räknas men inte en ungdoms? Vems röst räknas mest? Hur svarar du din farfar?

3. **Diskutera mera!**

- ◊ Vad tycker du är en rimlig åldersgräns för att rösta?
- ◊ Vilka argument finns för att ha den just vid 18 år?
- ◊ Borde det finnas en övre gräns för vem som får rösta?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

I vilka sammanhang känner du dig som mest fri att uttrycka dina tankar? Är det lättast att skriva, prata, chatta … ? Finns det en person som du skulle vilja få chansen att diskutera något med? Kanske en politiker, kändis eller någon i din familj? Pratar du med vuxna om hur samhället ser ut och borde vara?

Om du fick skapa en plats där olika generationer möttes och diskuterade – hur skulle den se ut?

Övning 4: "Äg din framtid"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Äg din framtid" av Paulina Modlitba.

"Algoritmerna har inga drömmar. Det är lätt att tro att AI är någon sorts magisk kraft som vet bäst. Men sanningen är att en AI bara är en spegel av oss människor."

2. **Demokratidilemma**

"Yrkesmässan"

Skolans studie- och yrkesvägledare har anordnat en dag på din skola om framtida yrkesval och vidare studier. I aulan hålls en föreläsning om AI och där får du veta att många yrken kommer att på sikt försvinna och ersättas av AI. En av dina kompisar säger att AI kommer att ta över allt och att det inte är någon idé att skaffa en utbildning. En annan menar på att robotar inte kan ersätta mänsklig kreativitet. Hur resonerar du när det gäller AI och ditt framtida yrkesval?

3. **Diskutera mera!**

◊ Arbeta antingen i grupp eller individuellt. Ta ett stort papper och gör två spalter med rubrikerna: "Jobb som kommer att ersättas av AI" och "Jobb som aldrig kan ersättas av AI"

◊ På vilket sätt kan AI hota demokratin?

◊ På vilket sätt kan AI stärka demokratin?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

Vilka mänskliga möten och saker människor gör tillsammans är viktiga för dig? Vad är det bästa med teknologi i ditt eget liv? Vad skulle du vilja ha mer teknologi till? Vad skulle du vilja ha mindre teknologi till?

Övning 5: "Vad gör du med dina känslor?"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Vad gör du med dina känslor?" av Nicolas Lunabba

"Det jag kände höll jag för mig själv. Hoten och farorna verkade för stora och abstrakta."

2. **Demokratidilemma**

"Fiket"

Ni är i Stockholm och sitter och fikar vid Kungsträdgården. Idag är det 30 november och utanför pågår en demonstration. Polisen är på plats och övervakar allting. Det är en högerextrem grupp med uniformsliknande klädsel och ett hotfullt budskap som anordnat demonstrationen. En av dina vänner säger att polisen inte ska skydda den här typen av antidemokratiska grupper alls. En annan vän säger att i en demokrati måste polisen skydda yttrandefriheten.

Vad säger du? Tycker du det ska vara tillåtet med alla typer av demonstrationer?

3. **Diskutera mera!**

- I Finland är det förbjudet med nynazistiska grupperingar. Kan ett förbud stärka eller försvaga demokratin?
- Hur kan man i skolan jobba med att motverka känslan av makt - och hopplöshet?
- Varför tror du att människor går med i antidemokratiska organisationer?

Vad har du för känslor inför världen? Vilka skeenden tror du gör människor rädda? Vad får människor att känna sig hoppfulla? Kan alla åsikter och grupper mötas i samtal? Vad skulle krävas för att det skulle vara möjligt?

Övning 6: "Öga mot öga"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Öga mot öga?" av Max Hjelm.

"Men vill man skapa förändring på riktigt räcker det ofta inte med att bara rösta, eller bara demonstrera på sociala medier. Man bör sluta sig samman med människor i verkliga livet, mötas öga mot öga. Dessutom är det roligare."

2. **Demokratidilemma**

"Demokrati på sociala medier"

På bussen på väg till skolan ser du på din mobil att din kompis ännu en gång engagerat sig i en politisk fråga. Kompisen har delat ett politiskt inlägg på sin story. En annan i din klass reagerar och säger att engagemang på sociala medier är meningslöst och säger att man måste gå med i ett politiskt parti för att göra verklig skillnad. Vem har mest rätt?

Hur resonerar du? Hur kan man påverka en fråga man tycker är viktig?

3. **Diskutera mera!**

- ◊ Vilka exempel på politiska engagemang i sociala medier har du sett?
- ◊ Vad är skillnaden mellan att engagera sig på nätet och med människor öga mot öga?
- ◊ Vilket engagemang påverkar mest: nätet eller organiserad partipolitik?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

Vad gör du på nätet som du inte känner att du kan eller vill irl? Vad lär du dig bättre på nätet än i skolan? När skulle det kunna vara viktigt att någon annan tydligt visar att hen ger sitt stöd till dig? Vad är den största skillnaden mellan att föra samtal på nätet och *irl*?

Övning 7: "Sötman av att kunna påverka"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att **läsa** hela texten "Sötman av att kunna påverka" av Maria Soxbo och Emma Sundh.

"Människor började samlas, först långsamt, sedan snabbare. Plötsligt var vi många som bar på samma oro, men också på samma vilja att göra något åt den."

2. **Demokratidilemma**

"Valstugan"

Det är valår. Din lärare har gett din klass en uppgift att besöka de olika partiernas valstugor på torget. Hur partierna står i klimatfrågan är en av sakerna ni ska ta reda på mer om. I en av valstugorna säger en politiker att vi inte har råd att tänka på miljön just nu utan vi måste fokusera på att skaffa fler jobb och satsa på vård och skola. I en annan valstuga säger man att miljön är nummer ett och en förutsättning för nya jobb och en bra framtid.

Hur resonerar du? Vem tycker du har mest rätt?

3. **Diskutera mera!**

- ◊ Arbeta antingen i grupp eller individuellt. Ta ett stort papper och lista varför klimatfrågan är viktig för en fungerande demokrati.
- ◊ Är du optimist eller pessimist när det gäller klimatfrågan?
- ◊ Är klimatfrågan en höger - eller vänsterfråga? Motivera i så fall varför!

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

Vilka saker i ditt liv påverkas av klimatkrisen? Vad upplever du som svårast respektive lättast att diskutera och påverka gällande klimatet? Hur skulle samtal kunna bli handling på fler sätt än nu? Vilka skulle behöva mötas, prata och agera gemensamt?

Övning 8: "Ett grupp-psykologiskt mirakel"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att läsa hela texten "Ett grupp-psykologiskt mirakel" av Elias Fjellander

"För många unga är första steget i demokratin inte ett kryss på en valsedel utan en erfarenhet av att ens röst spelar roll någonstans."

2. **Demokratidilemma**

"Omklädningsrummet"

På idrottslektionen har det just varit dans på schemat, ett obligatoriskt moment i idrottsundervisningen. Några i klassen tyckte inte att det var kul och kände sig obekväma medan andra uppskattade lektionen. En av de som ogillade att dansa säger att dans är gay och att bollsporter är det enda som gäller på idrotten. En av dina kompisar säger emot och tycker inte att man ska använda ord som gay på ett nedsättande vis.

Hur agerar du? Hur skulle du ha gjort om du var i den här situationen?

3. **Diskutera mera!**

- På vilket sätt kan användandet av nedsättande ord vara skadligt för demokratin?
- Kan du ge exempel på hur grupptryck kan se ut?
- Vilka positiva erfarenheter av gruppdynamik har du?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

Hur känns det för en person när hens identitet används som skällsord? När känner du att det är svårt att säga emot något som du egentligen inte håller med om? Vad behövs för att någon eller några ska sluta uttrycka sig på ett nedvärderande sätt?

Övning 9: "Tusen knivar och en röstsedel"

Arbeta antingen i grupp eller individuellt.

1. Börja med att läsa hela texten "Tusen knivar och en röstsedel" av Leen Altal.

"Jag ser ner på röstsedeln. Den är liten, pappret är tunt. Men i min hand väger den flera ton."

2. **Demokratidilemma**

"FN-dagen"

Idag är det den 24 oktober och då firas FN-dagen på din skola. Temat för dagen är "Rätten att rösta". Det är föreläsning i aulan följt av klassrumsdiskussioner. En i klassen säger att det inte är någon idé att rösta då en demokrati är ineffektiv och att en stark ledare snabbt kan få saker gjorda. En annan i klassen som har flytt från en diktatur tycker det är en skyldighet att rösta och menar att klasskompisen bara kan tycka att det är oviktigt eftersom den inte upplevt hur det är att leva i ofrihet.

Vad säger du? Hur skulle du argumentera?

3. **Diskutera mera!**

◊ Vilka rättigheter skulle du sakna först om de togs ifrån dig?
◊ Vilka länder som räknas som diktaturer känner du till?
◊ Varför är det viktigt för demokratin att du röstar?

Avsluta med att diskutera era svar i helklass.

Har du följt med vuxna som röstar? Känner du någon eller finns det någon i din egen familj som levt i ett land där man inte får rösta eller där det förekommer fusk med val? Har du röstat om andra saker än partier tex i klassen? Vad tyckte du att det gav?

BONNIER
CARLSEN